

IJzige kou in de IJsselheggen.

Foto: Valentijn te Plate

Kerstactie 2016

Over enkele dagen ontvangt u post over onze Kerstactie 2016. De extra gift waarom we u deze keer vragen, willen we gaan inzetten voor goede software, sterke computers en veel opslagruimte.

Foto en video worden voor de VNC steeds belangrijker bij het overbrengen van onze boodschap naar de buitenwereld. Maar sommige van onze oude computers en software zijn hier niet meer op berekend en zijn dan ook hard aan vervanging toe. Wij hopen dat u ons hierbij wilt helpen!

Biomassaliteit

Hoe lager in de voedselketen, des te groter zijn de aantallen dieren en planten die de lagen erboven van voedsel voorzien. Als die massaliteit lager in de keten onder druk komt te staan, heeft dat daarom grote gevolgen voor het voortbestaan van de soorten hoger op de ladder. Maar tegenwoordig vinden we die massaliteit alleen nog in de bio-industrie – de basis van de voedselpiramide van de mens. Willen we de natuur weer gezond maken, moeten we beginnen met het herstel van zoveel mogelijk biomassaliteit.

Veel wat was, is niet meer. Dat denk je je in het najaar, als – ondanks dat ons geteisterde klimaat de seizoenen lijkt te willen vergeten – de dagen korten en de temperatuur daalt. Dan vliegen golven vogels dag en nacht, hoog en laag, snel en traag,

zuidwaarts. De meeste komen niet uit onze streken, maar van noordelijker oorden: Scandinavië en de randen van de poolcirkel. Je hoort ze soms ijfluiten of hoog tjiipen en piepen, dit om in de duisternis contact te houden als groep.

Biomassaliteit: veel van één soort.

Foto: Valentijn te Plate

Verder lezen op volgende pagina

VERENIGING NEDERLANDS
CULTUURLANDSCHAP

Die groepen worden door allerlei factoren steeds kleiner. Van de miljoenen vogels die voorheen de hemel vulden met het gefluit van vleugels en hun onophoudelijke contactroepen resteren nu slechts vage echo's. Deels door verwoesting van broedgebieden en overwinteringsgebieden; deels door vernietiging van de tussenstations, de 'bijtankplaatsen', op de weg van noord naar zuid.

Neem ons land bijvoorbeeld. Ons land ligt ontegenzeggelijk op de trekroute van vele vogelsoorten. Het Nederland van een eeuw geleden bestond uit meer dan honderdduizend kilometer elzenhagen, stikvol elzenpropjes. Miljoenen sijsjes uit het noorden wolkten neer in ons landschap toen. Het ijle 'glasgerinkel' dat klonk uit miljoenen snaveltjes, stierf pas tegen de avond weg, om bij het opkomende licht aan de oostelijke horizon weer aan te zwellen.

Nu resteren wellicht nog een paar duizend kilometer elzenhagen. Veelal 'uit verband', haperend, versnipperd, onsamenhangend. Maar voor de sijsjes vanuit de lucht nog altijd vindbaar. Verspreide plukjes haag, met verspreide wolkjes sijsjes, elk jaar minder.

Wat geldt voor de sijsjes, geldt zeker ook voor de koperwieken en kramsvogels. Natuurlijk hebben wij hier te lande merels en zanglijsters, die lijsterbessen en hulststruiken vaak al leeggegeten hebben voordat de twee noord-oostelijke lijsters, op weg naar mildere zuidelijke oorden, ons land aandoen. Ze weten toch nog feilloos waar ze moeten zijn en doen zich tegoed aan met name meidoornbessen. Ze houden al etend, met volle snavel, contact met elkaar. Het geluid is dan kortaf, maar doorbreekt desondanks de stilte van de herfst, omdat vrijwel iedere vogel in die tijd zwijgt. Ofschoon een geoefend oor de twee vogels wellicht eenvoudig uit elkaar kan houden, zal de leek denken: het is een en dezelfde vogel. Ze trekken in vluchten ook samen op, vliegen tegelijk op en dalen gezamenlijk weer neer in hagen en struwelen.

Foto's: Buitens-Beeld.

*Van boven naar beneden:
sijsje, koperwiek en kramsvogel.*

In hagen en struwelen hangen de meidoorn-takken, onder hun bessenlast, zowat door tot aan de grond. Wanneer je bedenkt hoe rijk ons landschap vóór de ruilverkavelingskaal-slag was aan heggen, hagen en struwelen, is het verbazingwekkend dat de nu nog levende kramsvogels en koperwieken die laatste stukjes ruigtes en hagenlandschappen langs Rijn, IJssel, Maas en Waal toch nog steeds weten te vinden.

In een land als Engeland, met hagen van het Noordzeestrand tot de Atlantische kust, met bij vrijwel ieder dorp *common grounds* vol meidoornstruwelen, raken de kramsvogels en koperwieken de hele winter nog niet uitgegeten. Maar bij ons hebben ze altijd haast; ze strijken pleksgewijs neer, peuzelen alles op en gaan verder naar de volgende bessenoase in de steppe van gras en maïsstoppelsvelden. Op naar het zuiden.

Foto: Valentijn te Plate

Hagen vol met meidoornbessen.

Bessen niet te pruimen

De hagen hangen in de herfst vol verlokkelijk ogende vruchten. Sleedoornbessen die lijken op blauwe druiven. Gelderse roos met bessen, glazig glimmend en prachtig rood. Hazelnooten, klein en bij opening meestal loos.

Rozenbottels, mispels en meidoornbessen: vol pitten of bijna helemaal pit. Terwijl dieren zich tegoed doen aan alle lekkers, is dit voor ons mensen te wrang of te week; soms wekt het zelfs braakneigingen op.

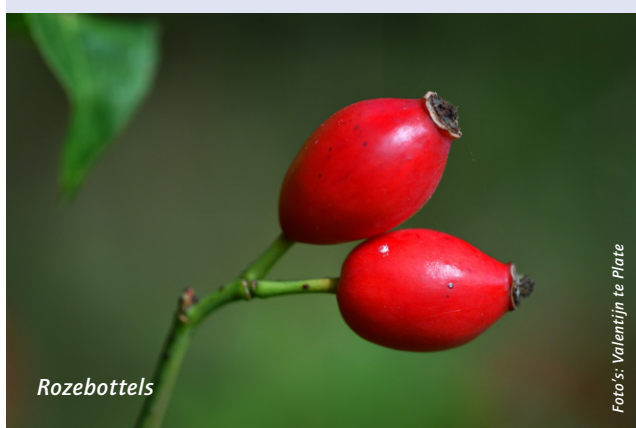
Sleedoornbessen

Bessen Gelderse roos

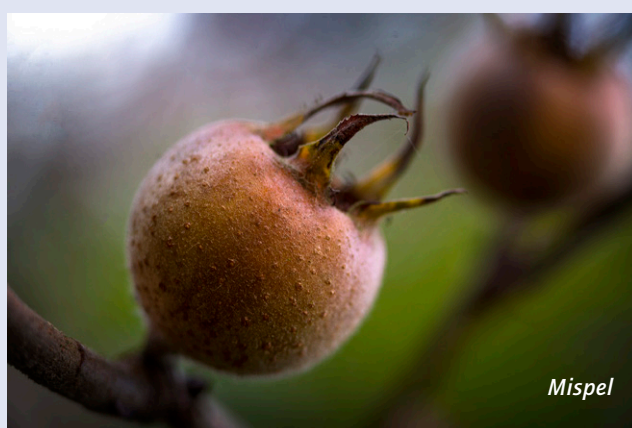

Meidoornbessen

Rozebottels

Foto's: Valentijn te Plate

Mispel

Luizenbessen

De kardinaalsmuts, giftig voor de mens. In de herfst verschijnen de rode-rose mutsjes, met daaruit de knaloranje bessen, die vloeken in kleur met de vruchtomhulsels. Deze lijken daadwerkelijk op kardinaalsmutsen. Het Latijnse woord *Celastraceae* betekent 'Europese tegoedernaam bekend staande plant', wat ironisch bedoeld is. Daarmee wordt bedoeld op het gif van de vruchten: deze werden vroeger gebruikt om hoofdluizen te verdelgen. Een oude volksnaam voor de kardinaalsmuts is ook wel luizenboom. De bessen hiervan werden gebakken en verpulverd. Dit poeder werd vervolgens in de haren van kinderen gewreven om hen te ontdoen van luizen...

De hoofdluis mag dan capituleren als hij in contact komt met de plant, de zwarte bonenluis blaast zijn laatste adem uit als hij *niet* in contact komt met de plant. Voor de zwarte bonenluis is de wilde kardinaalsmuts de enige plant waarop hij kan gedijen.

Foto: Valentijn te Plate

Voor veel levende wezens in de natuur geldt dat ze er nog wel zijn, maar in veel lagere aantallen dan eerst. Van *biodiversiteit* – een begrip dat de meesten van ons inmiddels wel kennen – is (nog) wel sprake; van *biomassaliteit* niet (meer).

Het waren niet de dieren aan de top van de voedselpiramide die massaal voorkwamen. Dus niet dassen, beren, wolven, uilen en roofvogels. Nee, het waren slakken, wormen, kikkers, padden, muizen, meikevers, muggen, vliegen en konijnen. En zaden en bessen, noten en nootjes, paddenstoelen en doodgravers, palingen en stekelbaarsjes, tonijn, haring, makreel, plankton en krill. Ook grotere dieren als ganzen, Saiga antilopen, bizons en wildebeesten kwamen massaal voor. Het verdwijnen van de massaliteit van de soorten lager in de voedselpiramide verzwakt de positie van de soorten in de top van de voedselpiramide.

Een gezonde natuur en een biodiversiteitrijk landschap zijn helend voor onze geteisterde planeet. Toch begint dat helen met het herstel van zoveel mogelijk biomassaliteit. Eigenlijk vinden we die massaliteit tegenwoordig alleen nog in de bio-industrie – de basis van de voedselpiramide van de mens.

Als wij in staat zijn op een veilige en gezonde wijze om te gaan met onze bodem en met het leven en het water dat erin zit, is dat een mooi begin. Maar voor landbouw die zoekt naar meer duurzaamheid is het een lange mars. Toch begint het ware agrarische bestaan met samenwerken met de natuur van onze kinderen. Niet met opgebruiken, leegmaken en leegroven.

Bewerkelijk

Er moet nachtvorst overheen, je moet er van alles mee doen (ontpitten, schoonmaken, snijden, persen, koken) en dan kun je er jam van maken, of jenever, of wat niet allemaal. Maar wilde aardbeitjesjam vergt zeker honderd aardbeitjes per pot. Vol van smaak, maar voordat je een pot vol hebt... Heel bewerkelijk; alleen al om honderd aardbeien te vinden.

Beestjes met vleugels, die van bloem naar bloem, van zaadje naar vruchtje kunnen vliegen of klauteren, hebben het veel makkelijker. Voor hen hoeven die bewerkingen niet. Pitten slik je gewoon door en poep je later gewoon weer uit. Goed voor de verspreiding van rozen, meidoorns en al het andere bessenspul.

Foto: Valentijn te Plate

Het Informatiecentrum wordt Landschapmuseum

Een bezoek aan het informatiecentrum is een leuk uitje voor jong en oud. We vinden dat de naam van het centrum dat ook meer mag uitstralen en kiezen daarom voor een nieuwe naam: korter, duidelijker en uitnodigender. En beter vindbaar op het internet dan 'Informatiecentrum Nederlands Cultuurlandschap'. Een naam die 'de lading dekt' en aangeeft wat het informatiecentrum eigenlijk is, namelijk een plek waar de geschiedenis van het landschap tot leven komt en (zowel binnen als buiten en zowel in het klein als in het groot) tentoongesteld wordt. Een museum van het landschap dus, oftewel een **Landschapmuseum**.

Het informatiecentrum is sinds 1 november weer gesloten voor de winterperiode. In de wintermaanden gaan we een aantal kleine vernieuwingen aan het binnengedeelte doorvoeren, in aanloop naar een grote herinrichting in 2017. We herschrijven de teksten, vervangen de foto's en geven het uiterlijk een kleine opfrisbeurt. Zo laat het verhaal in het informatiecentrum ook zien waar de VNC anno 2017 voor staat.

De kernboodschap blijft natuurlijk dezelfde, maar dankzij deze aanpassingen krijgen bezoekers ook te zien en te horen wat de VNC allemaal doet en inmiddels al heeft bereikt.

We vinden het belangrijk om onze boodschap aan een zo groot en breed mogelijk publiek te kunnen vertellen. Om de drempel voor een bezoek zo laag mogelijk te maken, hebben we besloten om met ingang van 2017 **geen entreegeld** meer aan bezoekers te vragen.

Op 1 april 2017 opent het Landschapmuseum zijn deuren voor bezoekers. Vanaf die datum bent u iedere woensdag en iedere zondag natuurlijk weer van harte welkom. We hopen u volgend jaar te mogen verwelkomen!

De erfenis in ere houden

Naast het lidmaatschap zijn er andere manieren om de VNC te steunen, ook als u er niet meer bent. Een interview met VNC-lid voor het leven Pauline Beusekamp, over het belang van het cultuurlandschap en het voortzetten van de strijd na de dood.

'Ik ben opgegroeid in de Achterhoek, met de glooiende enken en de korenvelden die toen nog blauw waren, en heb altijd gevonden dat zulke cultuurlandschappen de moeite waard zijn om bewaard te blijven. Ik denk ook dat de meeste mensen ernaar streven om de wereld net iets mooier achter te laten dan hoe ze hem gevonden hebben. Dat kan op veel manieren, maar voor mij is de meest letterlijke om te zorgen dat dat deel van de wereld waar je woont weer mooier wordt. Daarom is de VNC een instelling naar mijn hart en draag ik graag bij aan *Nederland weer mooi*.

Het verbaast me dan ook hoe nonchalant er met het cultuurlandschap in Nederland wordt omgegaan. Het lijkt wel alsof cultuurhistorie meer waard is als die is vormgegeven in de vorm van linnen doeken of stenen. Dat we zorgvuldig om moeten gaan met onze Rembrandts of Amsterdamse grachtenpanden, daar is helemaal geen discussie over, maar een Drentse es waarbij je aan het landschap ziet dat boeren er al vanaf de Middeleeuwen mest op hebben gelegd, is net zo goed cultuurhistorie. Waarom zou dat dan minder belangrijk zijn?

Naar mijn idee is iedereen geworteld in het landschap van haar of zijn jeugd. Ik spreek regelmatig mensen die hun land ontvlucht zijn en nu in Nederland wonen. Wanneer ik hun vraag wat ze het meest missen, zou ik persoonlijk verwachten de taal, maar voor velen is dat het landschap. Dat geeft dus aan hoe belangrijk het is. En als je dat in Nederland zou verliezen, maak je dus in feite van iedereen hier een ontheemde.

Bij leven kan ik zelf nog bijdragen aan een mooi Nederland, bijvoorbeeld door te zorgen dat onze tuin goed is voor bijen, vlinders en vogels en door lid te zijn van de VNC, maar na mijn dood wordt dat natuurlijk lastig. Daarom heb ik gekozen voor een testamentaire schenking, om ervoor te zorgen dat wat ik in het leven belangrijk vind ook na mijn dood gestimuleerd wordt.

Als het landschap, de mensen en dieren je lief zijn, wil je daar ook invloed op kunnen uitoefenen. Die liefde voor het landschap is mij van jongs af aan door mijn vader meegegeven. Ik houd op deze manier dus niet alleen mijn eigen erfenis in ere, maar ook de zijne. De dood verhindert mij niet te strijden waar ik mijn leven voor gestreden heb.'

Kijk voor meer informatie over de mogelijkheden van een testamentaire schenking op nederlandscultuurlandschap.nl of neem contact op via info@nederlandscultuurlandschap.nl of 024 6842294.

Foto: Tim Leenders

Intens bomenverdriet

Dutch elm disease. Als je in de jaren tachtig informeerde naar de talrijk stervende bomen in het doorgaans prachtige Engelse landschap, klonk het bijna verwijtend: 'You should know: Dutch elm disease!'

Het was een ziekte die door een Nederlander als eerste ontdekt was, maar het klonk alsof de ziekte uit Nederland kwam. Ook in Nederland stierven veel iepen, vooral in historische steden en landschappen. Van-

daag de dag is het de beurt aan de 'verstopte' geïsoleerde iepen, die door de ziekteverwekkende schimmel toch uiteindelijk gevonden zijn. In tegenstelling tot bijvoorbeeld vissen en vogels, die binnen hun school of vlucht juist veilig zijn, is zo'n groepsverband bij bomen juist funest.

Van de iepen leggen de laatste nu het loodje. En inmiddels zijn ook de paardenkastanjes al aan de beurt. Nu is het een

bacterie die de bomen op gruwelijke wijze laat doodbloeden.

Maar daarmee is het leed nog niet geleden. Ook de door de Romeinen naar onze streken gebrachte tamme kastanje wordt met een eigen ziekte belaagd: de zwamziekte. Deze brengt de zwarte dood onder deze vaak eeuwenoude bomen, waardoor er straks alleen nog jonge bomen zullen zijn.

Eiken sterven ook massaal. Niet zozeer door een ziekte, maar door talloze stressfactoren worden ze bevattelijk voor schimmel, en dan met name voor de honingzwam. Wordt vervolgd.

Nu is de es aan de beurt. De essentaksterfte: vanuit Oost-Europa heeft de schimmel Duitsland, Denemarken, Noorwegen en Zweden bereikt, en inmiddels is hij ook in onze lage landen aan de zee aangekomen. Ook in Groot-Brittannië zijn essen besmet. De Britse overheid houdt rekening met sterftepercentages van 90%. En ze bereidt het Britse volk voor de zoveelste keer voor op dramatische beelden. Bomen in bossen zullen kaal blijven en de markante bomen in de heggen zullen sterven. Na de iepen en duizenden eiken in het oer-Engelse landschap worden nu ook nog de essen met uitsterven bedreigd. Het zal er hard inhakken daar.

Heel anders is dat bij ons. Behalve in Zuid-Limburg, waar essen dominant in de bossen staan, en hier en daar in broekbossen in de lagere delen van Nederland, is sinds de ruilverkavelingen het lijnenspel van heggen en houtwallen goeddeels verdwenen. Ja, in de Maasheggen en in de heggen langs de IJssel staan nog honderden stokoude essen, al dan niet geknot, eeuwen te trotseren. Daar zal het afscheid nemen van de oude vertrouwde knoesten zwaar vallen.

Zeer oude knotes: slachtoffer van de essentaksterfte.

Ironisch genoeg staat het ook in het rivierengebied, langs rijks- en provinciale wegen en klaverbladen, vol met essen. Volgens sommige deskundigen betreft het bij de wegbepantingen juist een *cultivar* van essen, die gemiddeld genomen resistenter zijn tegen de ziekte. Toch heeft nu juist de provincie Gelderland besloten langs alle provinciale wegen de bomen preventief te rooien.

Zo langzamerhand lijkt iedere boomsoort zijn plaaggeest (lees: sluipmoordenaar) te krijgen. Bomen die eeuwenoud konden

worden, in parken, straten en op pleinen, in heggen en bossen: ze gaan een voor een. Wanneer zal een schimmel of bacterie onze platanen, beuken en lindebomen komen halen? En heeft klimaatsverandering hier iets mee van doen?

Ziektes van lang vervlogen tijden, ook schimmels, virussen en bacteriën, ontwaken uit dooiende permafrost, uit mammotten en boomlijkgiganten, uit hoeken, kieren en gaten. Je zou er zo een thriller aan kunnen wijden.

Ik koop straks toch een echte kerstboom, voordat iedereen aan de plastic bomen zal móeten. Oh dennenboom, oh dennenboom; wist u dat de dennenscheerder in de kortst mogelijk tijd dennenbomen eronder kan krijgen?

Gelukkig is de kerstden geen den, maar een spar. In mijn geval een Nordman, want ik houd niet van al die naalden in het tapijt.

Jaap Dirkmaat, directeur

Nieuwbouw met respect voor de traditie

In de Hugo de Grootstraat in Nijmegen zijn schoolgebouwen vernieuwd. Ook is een huizenblok gebouwd, geheel in de traditie van de overige bebouwing in die straat. Het resultaat mag er zijn. Het heersende straatbeeld wordt niet verstoord, maar juist versterkt.

De muur die oorspronkelijk rond het schoolplein stond, is met zorg ontzien; dit om de muurvarens te sparen.

Of dit laatste gelukt is, zal de tijd leren. Schaduw en vocht zijn bij muurplanten van groot belang. Of de bestaande muur in het nieuwe plangebied nog steeds geschikt is voor de zeldzame planten, zal moeten blijken. Nog een hint naar de architect: bij zulke panden in oude steden horen eigenlijk gierzwaluwen. Maar waar zijn de prefab zwaluw-behuizingen? Die zijn makkelijk in te passen in dakpannen, stenen en onder daklijsten, zodat echt duurzaam wonen mogelijk wordt.

Mooi gebouwd

Meters maken in het veld

De uitvoeringsploeg van de VNC heeft afgelopen periode weer vele mooie klussen afgerond, van restauratie van graften in Zuid-Limburg, tot het onderhoud van amfibieënvoorzieningen van de gemeente Ede, tot werkzaamheden op diverse landgoederen in het land.

Van boven naar beneden:

*Snoeien hoogstamboomgaard, Overasselt
Onderhoud hagen Meerwijkselaan, Berg en Dal
Knippen Maasheggen, Boxmeer*

Wij worden gesteund door

Wist u dat ...

- ... het mogelijk is ons blad *Landschappelijk digitaal* te ontvangen in plaats van per post?
- ... u door een e-mail te sturen aan info@nederlandscultuurlandschap.nl u ons kunt laten weten dat u ons blad voortaan digitaal wilt ontvangen?
- ... u door een e-mail te sturen aan info@nederlandscultuurlandschap.nl ook kunt laten weten wanneer u Landschappelijk **niet** meer wilt ontvangen?
- ... betaling per acceptgiro ons (door de drukkosten, bankkosten en postzegels) aanzienlijk meer kost dan een automatische afschrijving?
- ... wij, wanneer u ons machtigt het lidmaatschapsgeld automatisch af te schrijven, uw geld volledig kunnen gebruiken ten behoeve van het landschap?
- ... u ons via info@nederlandscultuurlandschap.nl kunt vragen u een machtigingskaart toe te sturen?

Landschapmuseum: nieuwe vrijwilligers gezocht

Met ons vernieuwde *Landschapmuseum* (tot voorheen bekend als Informatiecentrum Nederlands Cultuurlandschap) willen we zo veel mogelijk nieuwe mensen enthousiasmeren met onze boodschap en missie om Nederland weer mooi te maken. We kunnen daarbij wat extra hulp goed gebruiken om ons team van vrijwilligers te versterken. Lijkt het u leuk om af en toe bezoekers rond te leiden in en rondom het prachtige rijksmonument Huize Wylerberg in Beek-Ubbergen? Word dan ook vrijwilliger van het Landschapmuseum!

Wordt u een van onze nieuwe vrijwilligers?

Neem dan contact op met Rhea Diemer via rdiemer@nederlandscultuurlandschap.nl of bel naar 024 684 22 94.

Website

Benieuwd naar een impressie van het Landschapmuseum, de wandelroute langs het demonstratiegebied Palland of een virtuele tour van de miniatuurlandschappen? Neem dan ook eens een kijkje op nederlandscultuurlandschap.nl/landschapmuseum

Doet u wel eens aankopen op internet? Wist u dat u dan met één extra klik de VNC kunt sponsoren? Door uw aankopen te doen via SponsorKliks ontvangt de VNC een percentage van het aankoopbedrag zonder dat het u iets extra's kost. Ga naar nederlandscultuurlandschap.nl, klik onder aan de pagina op het SponsorKliks-logo en doe voortaan vanaf daar uw aankopen.